

ACTA MUSEALIA

Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně
a Muzea regionu Valašsko, Vsetín

XIX

2021/1-2

OBSAH:

Studie

Depot bronzových artefaktů z Osvětiman (okr. Uherské Hradiště) Jaroslav Bartík, Matěj Kmošek, Klára Augustinová, Tomáš Merta	8
Vojensití hejtmani na hradě Starém Světlově a uplatňování pravidel moravského landfrýdu v letech pohusitského interregna Dalibor Janiš	24
Rožnovští barvíři Helena Cviklová	46
Kamenošochař Jindřich Náplava z Buchlovic a jeho dílo Aleš Naňák	92
Medikalizace porodnictví na Valašsku v 19. a na počátku 20. století Sabina Máchová	122
Velká válka na malém městě – uprchlíci v Kroměříži v letech 1914–1918 Martina Šlancarová	146

Polemiky

Poznámky ke genealogii pánů z Krásna Petr Zajíc	170
---	-----

Musealia

Mezi etnografií, folkloristikou a muzejnictvím Alena Prudká	178
---	-----

Personalia a miscelanea

PhDr. Zdeněk Fišer jubilující Markéta Mercová, Jiřka Zezulová, Helena Holická	186
K jubileu Mgr. Heleny Chybové Pavřína Daňhelová	196
Dvousté výročí narození Františka Skopalíka (18. června 1822 Záhlinice – 2. března 1891 Holešov) Markéta Hnilicová	210
Hraniční kámen rožnovsko-krásenského a novojičinsko-štramberského panství z 2. poloviny 17. století na historické lokalitě Hodorf Jan Anlauf, Pavel Lasztovicza	216
Středověká fortifikace v trati Zádvoř, k.ú. Střítež nad Bečvou Petr Zajíc	224

Vojenští hejtmani na hradě Starém Světlově a uplatňování pravidel moravského landfrýdu v letech pohusitského interregna

/ The Military Captains at Starý Světlov Castle and the Application of the Rules of the Moravian Landfriede in the Years of the Post-Hussite Interregnum

Dalibor Janiš

Abstract:

The study focuses on the issue of the activities of military captains and their combat (mercenary) companies in the period after the end of the Hussite wars on the example of the Moravian castle (Starý) Světlov. The castle was acquired by King Sigismund during the Hussite wars, and was later stopped by military captains. The study identified some of the holders of the castle (military captains) and their ties to the Kingdom of Hungary. The mechanisms of protection of land peace and security in the post-Hussite period and the role of castles in the application of the rules of the Moravian Landfrieden were pointed out.

Keywords:

Moravia, nobility, war, the Middle Ages, Landfriede

Problematika bojových družin v českých zemích byla důkladněji zpracována zejména pro předhusitské a husitské období, a to zejména zásluhou historika Františka Hoffmanna (1920–2015). Na základě analýzy popravčích a psaneckých zápisů vedených královským městem Jihlavou (které také edičně zpřístupnil) a o něco starší popravčí knihy pánů z Rožmberka se mu podařilo vykreslit obraz bojových a lapkovských družin, které působily zejména v široké oblasti pomezí Čech, Moravy a Rakous (HOFFMANN 1975; 1976; 1986; 1987; 1994; HOFFMANN /ed./ 2000; KALNÝ /ed./ 1993). Bojové družiny však dle svědectví dalších pramenů působily i v jiných částech Čech a Moravy, a jedná se tak o fenomén, který nebyl lokálně omezen a má své četné analogie také v pozdně středověké západní Evropě (RÖSENER 1982; KAUFMANN 1993; ZMORA 1997).

První husitská válka (1419–1434) s sebou přinesla velké množství bojovníků z řad neurozených mužů i nobility, kteří hledali své další uplatnění. Žoldněři z českých zemí byli často najímáni do zahraničí a významně se uplatnili v řadě vojenských konfliktů v různých částech Evropy, mimo jiné i v bojích proti Turkům (TRESP 2004). Vojenskému podnikání v roli hejtmanů či velitelů se věnovali také četní příslušníci nižší nobility, najdeme však mezi nimi i členy panského stavu (JUOK 2005; 2005a). Teritorium Čech a Moravy bylo také v pohusitském období, zejména v období interregna v letech 1439 až 1453, zmitáno řadou lokálních konfliktů, z nichž řada zasahovala i do okolních zemí, zejména Rakous a Uher (HOSÁK 1958; DŘÍMAL 1965; 1966). Vlastní vojenskou hotovostí tak disponovala řada příslušníků vyšší i nižší šlechty. Bojové družiny tvořené vlastními služebníky a poddanými doplňovali podle potřeby najímání žoldněři a v případě bohatších pánů i další šlechtické osoby z okruhu jejich klientely či spojenců. Vznikaly tak poměrně početné ozbrojené jednotky čítající až stovky jízdních a pěších bojovníků, které pro daného velitele (hejtmana) představovaly jistý vojensko-mocenský kapitál, který byl schopen uplatnit pro své vlastní mocenské a politické zájmy či je za úplatu (žold) poskytnout dalším osobám.

1. Nejstarší dějiny hradu Světlova

Vznik hradu Starého Světlova, jenž leží ve střední části Vizovické vrchoviny, je spojen s působením významného českomoravského panského rodu pánů ze Šternberka (JANIŠ – VRLA 2018a; POKLUDA 2000). Starý Světlov, respektive Světlov (přívlastek Starý obdržel až v závěru své existence, kdy byl zbudován hrad Nový Světlov, který tak jeho název převzal) se poprvé připomíná v roce 1360, kdy jako zemskodesko-

vý statek náležel bratrům Alšíkovi a Vilémovi ze Šternberka. Kromě hradu Světlova (*Swietlaw castrum*) s příslušným panstvím (vesnicemi) patřily oběma bratrům také Čejkovice s tvrzí a příslušenstvím, hrad Zlín s městem a příslušnými vesnicemi a jako zástavu drželi také zeměpanský statek Uherský Ostroh (ZDO I, 36, č. 715; POKLUDA 1998, 173–175; 2012, 113).

Alšík a Vilém velmi pravděpodobně zdědili světlovské panství po svém otci Albertovi († po 1347), který je považován za zakladatele hradu Světlova. Není ale známo, jakým způsobem Albert dané území získal, a nelze také vyloučit možnost, že hrad měl ještě staršího možného zakladatele před Albertem. Sám Albert ze Šternberka se podle Světlova nikdy netituloval (POKLUDA 2000, 6; JANIŠ – VRLA 2018a, 238). Naopak oba jeho synové se střídavě titulovali podle Světlova a Zlína, a když si patrně počátkem 70. let 14. století statky rozdělili, tak se podle Světlova začal titulovat Alšík (zvaný též Albert), který jej získal. Zlín a Čejkovice připadly Vilémovi (POKLUDA 2000, 7; JANIŠ – VRLA 2018a, 238; CDM IX, 239–240, č. 319; ZDO I, 42, č. 854–855; 60, č. 11–12; 89, č. 2 atd.).

Alšík ze Šternberka zemřel koncem roku 1383 a zanechal po sobě jen dceru Elišku. Na základě starších dědických ujednání (tzv. spolek) přešlo světlovské panství na jeho bratra Viléma (ZDO I, 141, č. 344). Také Vilém záhy zemřel (krátce po roce 1389) a jeho statky přešly na jeho syna Alberta. Ke Světlovu se však i nadále vázala nevypořádaná práva Elišky ze Šternberka. Albert v roce 1392 odkázal hrad Světlov s panstvím vzdálenému příbuznému Štěpánovi s tím, že Eliška měla být opatřena věnem ve výši 500 hřiven grošů (CDM XII, 79–80, č. 94). Po Albertově smrti hrad Světlov přešel na zmíněného Štěpána, ten však záhy zemřel a někdy před rokem 1399 přešlo světlovské panství zcela na Elišku ze Šternberka (POKLUDA 2000, 11; JANIŠ – VRLA 2018a, 238). K panství v té době náležely vesnice Provodov, Řetečov, Pozlovice, Ludkovic, Luhačovice, Žilín, Kladná a dále několik vesnic ležících jižněji kolem Bojkovic (polovina Ústí, Bojkovice, Pitín, Hostětín, Záhorovice, Krhov a Komňa). Část vesnic ale drželi zástavní věřitelé (POKLUDA 2000, 12–14).

Eliška ze Šternberka se provdala za Voka z Kravař a z Jičina († 1406), kterého v roce 1399 vzala na spolek a pro případ smrti jej tak učinila svým dědicem – stále však zůstávala vlastníkem světlovského panství (ZDO I, 231, č. 921; POKLUDA 1998, 175–176; 2012, 119). V roce 1412 Eliška vzala na spolek svého příbuzného Jaroslava ze Šternberka a na Veselí, který po její smrti (kolem roku 1420) Světlov skutečně zdědil. Také Jaroslav se potýkal s nároky zástavních věřitelů (POKLUDA 2000, 14–15). V listopadu 1420 zahynul v bitvě pod Vyšehradem a jeho dědicem se stal nezletilý syn Zdeněk, jehož poručíkem byl Aleš Holický ze Šternberka (POKLUDA 1998, 180–181; 2000, 15).

2. Hrad Světlov jako opora moci Zikmunda Lucemburského

Na počátku 20. let 15. století získal hrad Světlov do svých rukou král Zikmund Lucemburský. Společně s hradem Veselí a příslušnými panstvími jej odkoupil od zmiňovaného Zdeňka ze Šternberka, zastoupeného jeho poručíkem Alešem Holickým. Kupní cena nebyla zaplacená patrně vůbec, neboť král Zikmund listinou vydanou 2. června 1423 pojistil oběma Šternberkům pohledávku ve výši 11960 kop grošů formou zástavy na zeměpanských statcích Křivoklát a Týřov (a patrně i nějakých dalších). Dlužná částka se výslovně týkala hradů Světlov a Veselí a ještě nějakých dalších, blíže neurčených pohledávek (AČ I, 522, č. 153; ZR, 171, č. 1234; POKLUDA 1998,

182). Zahrnovala také starší Zikmundův závazek vůči Aleši Holickému ve výši 3960 kop grošů, pojištěný na stejném královském majetku listinou z 5. září 1422 (AČ I, 522, č. 152; ZR, 125, č. 882). Celá pohledávka přešla později na Aleše Holického, kterému král Zikmund připsal listinou z 26. září 1425 „za hrad Světlov“ dalších 1500 kop grošů a pojistil je opět na stejných statcích (AČ I, 523, č. 154; ZR, 125, č. 880).

Zůstává otázkou, kdy přesně Zikmund Lucemburský hrad Světlov a Veselí získal. Zdeněk Pokluda soudí, že se tak stalo na začátku roku 1422, kdy Zikmund obléhal Uherský Ostroh a v dubnu téhož roku vydal několik listin právě ve Veselí (POKLUDA 1998, 182). S ohledem na další listiny (dále citované), které dokládají Zikmundovu držbu hradů na jihovýchodní Moravě, i výše uvedená zajištění pohledávek lze soudit, že oba hrady získal až na jaře roku 1423.

Od jara 1422 Zikmund jednal se svým zetěm, rakouským vévodou Albrechtem Habsburským o jeho podílu na správě Moravského markrabství. Podle dohody z 5. března 1423 měl Zikmund postoupit Albrechtovi vládu nad celým markrabstvím, ze kterého však měla být vydělena jihovýchodní část země, která měla zůstat pod Zikmundovou přímou správou (BRETHOLZ 1893, 345–346, č. XV; ELBEL 2013, 137–142). Toto teritorium mělo zahrnovat území Moravy jižně od toku řeky Hané, navazujícího úseku řeky Moravy a toku řeky Bečvy až k uherským a rakouským hranicím. Podle znění příslušné listiny byly na daném území v Zikmundových rukách města Uherské Hradiště a Uherský Brod a hrady Veselí, Hodonín, Bzenec, Buchlov, Střílky, Orlovice a Cimburk (některé však byly v rukou zástavních držitelů – králových straníků¹). Uvedená dohoda však nebyla realizována a vojenská situace na Moravě vedla k uzavření nové smlouvy s datem 1. října 1423, kterou Zikmund předal Moravské markrabství Albrechtovi jako léno (BRETHOLZ 1893, 345–346, č. XV; AKČ V, 191–193, č. 309–311; CDH X/6, 541–555, č. 226). Albrecht Habsburský se fakticky ujal vlády nad zemí v lednu následujícího roku (ELBEL 2013, 145–147). Zikmund si podle znění uvedené lenní listiny ponechal na Moravě jen dva hrady s příslušnými panstvími, a to Světlov a Brumov (*zwey sloz mit namen Brunnaw und Swietlow mit iren zugehorungen*).

Oba hrady, ležící na východě země při cestě do Uher, tak měly představovat protihusitské opěrné body pod přímou Zikmundovou kontrolou. Je otázkou, proč nebyl zeměpanský hrad Brumov uveden již v citované Zikmundově listině z března 1423 – král dokonce v říjnu 1421 na Brumově pobýval. Počátkem roku 1424 Zikmund zastavil Miroslavovi z Cimburka osm vesnic, které náležely k brumovskému panství. Koncem roku 1425 Zikmund na Brumově opět krátce pobýval (ZR, 122, č. 860; 124, č. 874; POKLUDA 1999, 19). Barokní dějepisec Tomáš Pešina ve svém díle uvádí, že k roku 1424 Brumov ovládal husitský pán Boček mladší z Kunštátu. Většina historiků tento údaj s opatrností přijímá (VÁLKA 2005, 72; PLAČEK – FUTÁK 2006, 361–362; POKLUDA 1999, 18–19). Hrad Brumov se ale před rokem 1425 skutečně dostal – patrně jen dočasně – do husitských rukou. Dokládá to znění listiny krále Zikmunda z dubna 1430, kterou přikázal zabavit majetky Benediktovi z Topolčianek, jenž zradou vydal husitům (*hereticorum hussitarum*) hrad Brumov (*castris nostri Brumo vocati in terra Moraviae*). Benedikt byl v témže roce popraven. S ohledem na jinou Zikmundovu listinu z dubna 1425 musel být Brumov vydán husitské straně již před tímto datem, což vcelku koresponduje s Pešinovým údajem o Bočkovi z Kunštátu (LYSÝ 2016, 126, 168; DF č. 276596; DL č. 43629). Benedikta patrně můžeme považovat za brumovského purkrabího (LYSÝ 2016, 168). Okolnosti znovuzískání hradu do Zikmundových rukou jsou nejasné a není

vyloučeno, že se na nich podílel Pankrác ze Sv. Mikuláše. K hradu Světlovu nejsou pro sledovanou dobu dochovány žádné zprávy.

Listinou vydanou 11. června 1426 v Rábu daroval král Zikmund své manželce Barboře Celské do doživotního držení hrady Světlov, Brumov a Pulčín (*donacione castrorum nostrorum Zwethlo ac Brumo et Pluczyna*).² Donaci o dva měsíce později, 10. srpna, znovu potvrdil a obnovil (AKČ V, 202–203, č. 327–328; NA, AČK, sg. 1519). Obdarování královny mělo širší kontext, neboť Zikmund Lucemburský Barboře již v roce 1424 daroval dvěma listinami rozsáhlé majetky v Uhrách – celkem sedm hradních panství, zvolenskou župu (komitát) a několik horních měst (později jí daroval ještě další statky, které koruně připadly konfiskací či odúmrtí). Patrně ve stejném roce Zikmund daroval Barboře také trenčínskou župu se sedmi hradními panstvími. Podle znění citovaných listin se uherský král tak snažil svoji manželku hmotně zajistit pro případ ovdovění (DVOŘÁKOVÁ 2013, 130–131). Nebyl to však zjevně jediný důvod, neboť rozsah donací výrazně převyšoval Barbořiny potřeby v případě ovdovění. Zikmund se patrně snažil svoji schopnou manželku zapojit do správy královských statků (v budoucnu by případly zpět koruně), jejichž výnos mohl případně pokrýt královny finanční potřeby (DVOŘÁKOVÁ 2013, 131–132). Barbora však zároveň byla ve 30. letech aktivně vtažena do obrany východní Moravy a severních Uher (Pováží) proti husitům (LYSÝ 2016, 64–65, 69).

Zikmundova listina z roku 1426 je prvním dokladem o existenci skalního hradu Pulčina, který byl součástí brumovského panství a představoval opěrný mocenský bod v jeho severní části. Pulčín byl patrně zbudován až počátkem 15. století, i když archeologické nálezy nevyklučují jeho starší existenci (JANIŠ – VRLA 2018, 213–214).

Obr. 1: Hrad Starý Světlov – dochovaný vnější líc parkánové hradby v západní části hradního jádra. | Foto D. Janiš, 2013.

3. Hrad Světlov v rukou vojenských hejtmanů

Okolnosti týkající se správy hradů Starého Světlova a Brumova kolem přelomu 20. a 30. let 15. století dokládá listina Barbory Celské z 14. února 1432 (DL č. 43907). Královna zastavila Pankrácovi ze Sv. Mikuláše hrady Vršatec a Budatín z titulu nezaplaceného platu (žoldu) ve výši 1972 zlatých, které mu dlužila za dobu, kdy byl purkrabím (v Uhrách byl používán termín kastelán) na hradě Brumově a hradě jménem Angalwar (*castrorum nostrorum Brwmow et Angalwar ... in terra Morauie*). Pod názvem posledně jmenovaného hradu (maď. angyal – anděl, vár – hrad) se nepochybně skrývá Starý Světlov, jak soudil již B. Varsík a po něm i Z. Pokluda (VARSIK 1965, 273; POKLUDA 1999, 16). Nabízela by se identifikace s hradem Sehradice (Engelsberk), ten však královně Barboře nepatřil a ve sledované době jej Pankrác neovládal. Zdá se tedy, že název Angalwar mohl být variantním názvem Světlova, jinými prameny ale nezachyceným (omyl v listině či jeho záměnu s Engelsberkem můžeme patrně vyloučit). Oba hrady, Světlov a Brumov, tak ve 30. letech představovaly oporu katolické strany na moravsko-uherském pomezí. Samotná Barbora v citované listině zmiňuje, že dlužná částka nezahrnovala jen odměnu za Pankrácovo správcovství obou hradů, ale i za jeho vojenskou pomoc v boji proti husitům (*contra perfidissimos hereticos hussitas*). Je pravděpodobné, jak již bylo zmíněno, že právě Pankrác dobyl zpět hrad Brumov (srov. LYSÝ 2016, 102–103). Spravoval jej patrně až do závěru 30. let 15. století, neboť v roce 1441 Brumov již drželi zástavou bratři Jan Balšán a Miroslav z Cimburka (POKLUDA 1999, 20).

Obr. 2: Kresba pečeti knížete Fridricha Ostrožského s rodovým erbovním znamením – stříbrné půlměsíce a hvězda na červeném štítě (archiv autora).

Osudy Starého Světlova ve 30. letech nejsou úplně jasné, hrad s panstvím však kopíroval osudy většiny zeměpanských statků na Moravě v té době – byl dán do zástavy. Z půhonů proti pozdějšímu zástavnímu držiteli Janovi ze Světlova z roku 1437 vyplývá, že zástavním držitelem byl dříve ruský kníže Fridrich Ostrožský. Šlo o půhon Hereše ze Švábenic o 150 zlatých a Heralta ze Sovince o 300 hřiven grošů – obě pohledávky vážly na světlovském panství a vznikly v době, kdy Světlov držel zmíněný Fridrich (LCS III/2, 457, č. 124; 496, č. 291).

Identita Fridricha Ostrožského, který se sám tituloval jako „z božie milosti knieže z Rus“ (CHALOUPECKÝ /ed./ 1937, 4. č. 3), je s ohledem na prameny a přetrvávající diskuze v literatuře poněkud nejasná (RANDIN 2007). Fridrich pocházel z rodu knížat, již se psala podle hradu a města Ostrogu ležícího dnes na západní Ukrajině na území Volyně, která se v polovině 14. století stala součástí Litevského velkoknížectví. Fridrich je v literatuře často mylně označován jako Feodor (Fedor), a je tak zaměňován s jiným, poněkud záhadným, Fedorem z Ostrohu. Stejně tak je ztotožňován s knížetem Fedorem Danilovičem, což byl patrně jeho otec (RANDIN 2007, 593–594). Zařazení Fridricha do genealogie knížat Ostrožských je na základě dosavadní literatury vzhledem k řadě nejasností poměrně obtížné. Lze se patrně přiklonit k řešení, že Fridrich byl čtvrtým synem zmíněného knížete Fedora († kol. 1410), jenž byl synem knížete Daniila Vasiljeviče († asi 1376). Fridrichovým (patrně mladším) bratrem a dědicem rodových statků byl Vasil Fedorovič († 1450). Důvody Fridrichova příchodu a působení v českých zemích také nejsou úplně zřejmé a souvisely snad s tím, že z nějaké příčiny pozbyl dědická práva k rodovým statkům (RANDIN 2007, 593–596; ANUSIK 2008, 133; КОПЦІК 2019; БЫКОБЬ 1915, 5–9).

Kníže Fridrich († po 1439) se do českých zemí dostal někdy v první polovině 20. let. V literatuře se většinou soudí, že se tak stalo v roce 1422 a přišel společně s knížetem Zikmundem Korybutem. Oba se nepochybně znali, ale prameny nijak nedokládají jejich bližší spolupráci, oba navíc patřili k odlišným husitským stranám – Korybut k pražanům, Fridrich k radikálům (RANDIN 2007, 597–598). Fridrich se nejprve připomíná jako vojenský velitel Českého Brodu a o něco později jako hejtman na jihovýchodní Moravě – v roce 1426 byl velitelem tábořské posádky v Břeclavi (RANDIN 2007, 598; ŠMAHEL 1996, 183, 202; VARSİK 1965, 47–49; URBÁNEK 1940, 20–21; PLAČEK 2015, 25; JUROK 2006, 120).

Ještě na počátku roku 1428 se Fridrich účastnil vojenské výpravy husitů do Uher, záhy však přešel na Zikmundovu stranu a v listopadu 1429 neúspěšně zaútočil na husitskou posádku v Uherském Brodě. Přechod do protihusitského tábora mu přinesl jisté majetkové zisky, byť jen v podobě zástav. Patrně již v roce 1428 získal do své moci hrady a panství Veselí a Uherský Ostroh na jihovýchodní Moravě (LYSÝ 2016, 82; PLAČEK 2015, 25; BALETKA 2000, 57; JUROK 2006, 120; VARSİK 1965, 48–49; RANDIN 2007, 600). Nezískal je však přímo od krále Zikmunda, ale zprostředkovaně od Stibora mladšího ze Stibořic. Tento významný uherský velmož získal v roce 1422 od Zikmunda do zástavy hrady a panství Veselí, Bzenec a Buchlov, později získal od Albrechta Habsburského také Uherský Ostroh a Hodonín (DVOŘÁKOVÁ 2013, 378–379). Podle Stiborovy závěti z roku 1431 držel Fridrich od Stibora Uherský Ostroh za jistých podmínek (tedy ne zástavou), zatímco Bzenec měl výslovně jako zástavu (ve vztahu ke králi vlastně jako podzástavu). Hrad a panství Veselí získal Fridrich do zástavy přímo od krále Zikmunda (WENZEL 1874, 193–194; ZR, 143, č. 1006; CHALOUPECKÝ /ed./

1937, 4, č. 3), přičemž není jasné, jakým způsobem byla vypořádána starší zástavní práva Stibora ze Stibořic (jeho zmiňovaná závěť již Veselí nezmiňuje). Oba hrady však ve Fridrichových rukou nezůstaly dlouho. Neklidný kníže měnil strany konfliktu a na jaře roku 1434 vedl vpád husitů do Uher – hlavním cílem byla patrně spíšská města. Fridrich tak patrně ještě v témže roce přišel o zástavu Veselí a o něco později také o Uherský Ostroh; okolnosti jsou ale nejasné (LYSÝ 2016, 119–122; PLÁČEK 2015, 25; BALETKA 2000, 58; RANDIN 2007, 600).

V kontextu výše uvedených zpráv lze předpokládat, že Fridrich Ostrožský získal Starý Světlov do zástavy někdy po roce 1432, kdy hrad ovládal ještě jako purkrabí královny Barbory Pankrác ze Sv. Mikuláše, a držel jej patrně do poloviny 30. let. Jak již bylo zmíněno, k roku 1437, kdy byl po řadě let obnoven chod moravského zemského soudu, se v několika pŕuhonech připomíná Jan ze Světlova. Ve všech zápisech vystupuje jako poháněná (tj. žalovaná) strana a pŕuhony souvisejí se staršími závazky váznuocími na světlovském panství. Kromě již zmiňovaných Hereše ze Švábenic a Heralta ze Sovince poháněl Jana ze Světlova také Arkleb z Nemočic o 200 hřiven grošů, paní Kunka z Michalovic o věnné právo vázané ke vsi Krhov (součást světlovského panství), Václav z Doloplaz o 150 kop grošů (LCS III/2, 433; 436–437; 440, č. 14; 446, č. 51; 451, č. 86; 518, č. 433). Jeden z pŕuhonů dokládá, že o světlovské panství se chtěl soudit jeho bývalý držitel Zdeněk ze Šternberka, který svůj nárok vyčísil na 2000

Obr. 3: Hrad Starý Světlov – východní úsek valu a příkopu kolem hradního jádra. Foto D. Janiš, 2013. |

hřiven grošů. Podobně poháněl Blažka z Borotína o panství Veselí a v případě obou panství argumentoval, že poháněná osoba „*mi drží mé dědictví*“ (LCS III/2, 517, č. 425–426). Zdeňkovy nároky se opíraly patrně o skutečnost, že král Zikmund za obě panství nezaplátil hotově, ale pohledávku zajistil, jak již bylo výše uvedeno, zástavou na jiných statcích. Navíc nezletilý Zdeněk v té době podléhal svému poručníkovi a na uvedené transakce tak měl jen nepřímý vliv. Zdeňkovi ze Šternberka (který se v pŕuhonech tituloval podle Veselí) se však jeho nároky nepodařilo prosadit, a to i vzhledem ke skutečnosti, že zemský soud znovu přerušil svoji činnost. Důležitá je v této souvislosti skutečnost, že Jan ze Světlova nebyl vlastníkem světlovského panství, ale pouhým zástavním držitelem, jak výslovně dokládají údaje v agendě o exekuci (svodu), který na ves Pitín vedl Václav z Doloplaz a na Krhov Kunka z Michalovic. Obě zmiňované vsi byly součástí světlovského panství (LCS III/2, 436–437).

Znění Zdeňkova pŕuhonu nepatrně poodhaluje původ Jana ze Světlova, jehož jiný predikát není znám. V pŕuhonu je označen jako „*Jarušův syn*“ (*poh. Jana Jarušova syna ze Světlova neb odkud se kolvěk pŕše*; LCS III/2, 517, č. 426). Identifikace obou osob je obtížná, neznáme žádnou písemnost, kterou by Jan ze Světlova vydal nebo alespoň pečetil. Starší literatura jej s opatrností ztotožňuje s Janem ze Sv. Mikuláše, který byl Pankráčovým bratrem (DŘÍMAL 1966, 90; POKLUDA 2000, 18). Tato identifikace však není možná, neboť jejich otec se jmenoval Matouš, nikoliv Jaruš či Jaroš (ULIČNÝ 2017, 66). V literatuře se objevují i jiné možné identifikace (URBÁNEK 1940, 31).

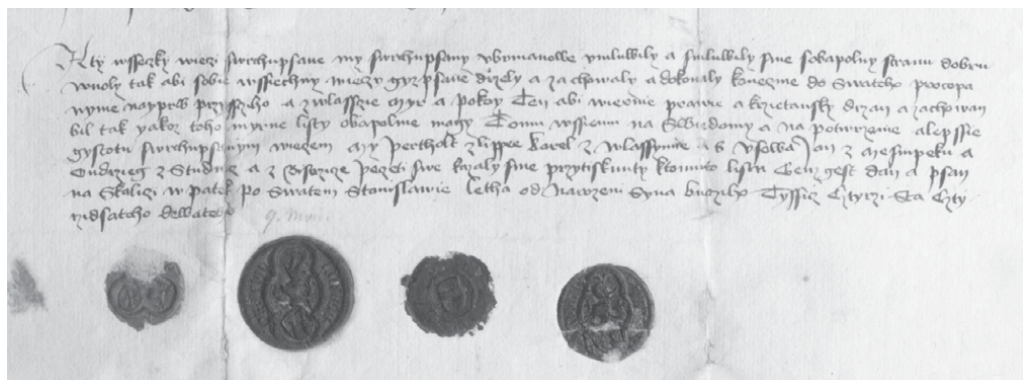
Jan ze Světlova se připomíná, pokud je známo, ještě v roce 1440. V srpnu téhož roku byla vyhotovena listina o vyřešení sporných záležitostí mezi českými a moravským stavy, které měly svůj původ v předchozích válečných letech (KAMENÍČEK /ed./ 1890, 258–261, č. 13; ŠANDERA 2011, 79; URBÁNEK 1940, 30–31). Z jednání vedeného prostřednictvím zvolených rozhodců (ubrmanů) však byly vyjmuty některé osoby, které se přes uzavřený landfrýd dopouštěly násilností v zemi a vedly drobnou válku. Jsou mezi nimi jmenovány i osoby spojené s východní Moravou, respektive uherským prostředím – Jan z Messenpecku a z Hluku, Vilém Puklice z Pozořic, Blažek z Veselí (z Borotína) a zmiňovaný Jan ze Světlova. Zatímco ostatní vojenské hejtmany lze velmi dobře ztotožnit, neboť se v písemných pramenech opakovaně připomínají, Jan ze Světlova se objevuje náhle a stejně rychle také z pramenů mizí. Podle souvislostí by snad mohl být totožný s Janem z Vrbna (Janem Vrbenským), který také představuje poněkud záhadnou postavu moravských a uherských dějin 30. let 15. století.

Jan z Vrbna velmi pravděpodobně náležel ke slezskému rodu, který se psal podle vesnice Wierzbna ležící u Svídnice a jehož počátky sahají do začátku 13. století (v 16. století se příslušníci rodu usadili na severní Moravě – Bruntálští z Vrbna). Jan z Vrbna byl nověji spojen s příslušníkem tohoto rodu Janem z Kępy (psal podle vesnice Kępa, něm. Kempa u Opole), jehož otec se ale jmenoval Nasiębor (KRUSZEWSKI 2018, 171, 180; PILNÁČEK, J. 1998, 1391–1393, č. 1952). Nasięborův bratr se jmenoval Jakusz (v pramenech zván i jako Jaruš), jenž měl stejnojmenného syna, dceru Markétu a patrně ještě další tři syny – Jindřicha (zván též Jan, Jeník), Stibora a Nasiębora (KRUSZEWSKI 2018, 172, 181). Zmiňovaný Jeník (*Heinczko de Campa*) společně s bratry přijal v roce 1413 léno olomouckého biskupství Studnice u Osoblahy (BLGB I, 33, č. 93). Je tedy pravděpodobné, že Jana ze Světlova (a potažmo Jana z Vrbna) můžeme snad ztotožnit (i s ohledem na jméno otce) s tímto Jeníkem (Janem) či jej alespoň rámcově přiřadit k tomuto rodu. Samostatnou otázkou zůstává používání,

respektive střídání predikátu, což ale nebylo neobvyklé – zisk Světlova jako významné majetkové entity jednoduše nahradil starší predikát (predikáty).

Jan z Vrba patřil do okruhu klientely uherského velmože Stibora mladšího ze Stibořic, který jej zmiňuje ve své závěti z roku 1431 jako držitele panství Hodonín. Stibor získal Hodonín od Albrechta Habsburského jako zástavu a v blíže neznámé době jej předal do rukou Jana z Vrba – ten jej ale nadržel formálně jako zástavu (*castrum Hodonyn in Moravia, quod a nobis tenet Wrbenki, eciam non est obligatum in aliquo*), ale spíše jako Stiborův správce – purkrabí či hejtman (DVOŘÁKOVÁ 2013, 379; WENZEL 1874, 194; LYSÝ 2016, 82; PLAČEK A KOL. 2008, 102–103). Ještě v téže roce však mezi Janem a Stiborem vypuklo hluboké nepřátelství, které nepochybně souviselo s Janovým příklonem k husitské straně. Jan z Vrba, seděním na Hodoníně, si stěžoval bratislavské městské radě, že mu neodpověděla na jeho žádost o pomoc ve věci jeho sporu se Stiborem mladším a jeho služebníkem, kastelánem Plaveckého hradu, Konrádem Schellendorfem; navíc oloupili jeho posly. Jan proto tzv. odpověděl nepřátelství Bratislavě i celému Uherskému království (LOSERTH 1918, 65, č. 41; AMB-MMB, inv. č. 1220; PLAČEK A KOL. 2008, 102). Stibor ze Stibořic se 14. dubna 1432 obrátil na členy posádky (bojové družiny) na Hodoníně (pravděpodobně své bývalé služebníky), jmenovitě na Jana z Opatovic a Dlouhé Vsi a Stiborka z Pecky (zřejmě vojenští hejtmani) s tím, aby nepodporovali Jana z Vrba, který se proti Stiborovi postavil, zradil jej a lstí jej připravil o hrad Hodonín (CHALOUPECKÝ /ed./ 1937, 6–7, č. 5; DVOŘÁKOVÁ 2013, 337).

Jan z Vrba se stal jedním z husitských hejtmánů, který působil na moravsko-uherském pomezí. V roce 1432 Jan zaútočil na město Skalici a obsadil je svojí (pravděpodobně hodonínskou) bojovou družinou. Jeho spojenec, husitský hejtman Blažek z Borotína, záhy lstí obsadil za pomoci moravských husitů také opevněné město Trnavu. V roce 1434 probíhaly v oblasti kolem Skalice a Trnavy vojenské střety. Král Zikmund však obě města získal až v následujícím roce, a to na základě jednání a zaplacení výkupného, nikoliv vojenskou silou (VARSIK 1965, 89–90, 136–140; LYSÝ 2016, 122–123, 125, 131; URBÁNEK 1940, 24–26; PLAČEK A KOL. 2008, 103; JUROK 2006, 213). Jan z Vrba pravděpodobně nadále držel Hodonín, který však neznámým způsobem přešel patrně v roce 1436 na dalšího obávaného válečníka a vojenského hejtmana Čeňka z Mošnova (král Albrecht mu v roce 1437 zástavu potvrdil). Většina autorů

Obr. 4: Dohoda o postoupení hradu Starého Světlova z 9. května 1449 – detail závěru textu a pětistěžené pečetě čtyř rozhodců. Zdroj: Moravský zemský archiv v Brně, fond A 1 – Stavovské listiny, sg. 347.

soudí, že Jan z Vrbna někdy po roce 1436 zemřel, což se zřejmě nezakládá na pravdě (PLAČEK A KOL. 2008, 104, 106; JUROK 2006, 213).

V roce 1434 zemřel Stibor mladší ze Stibořic a jako svoji hlavní dědičku ustanovil svoji jedinou dceru Kateřinu. O dědictví se však ucházel i Stiborův bratranec Mikuláš, zvaný Nikolajko, který do té doby žil v Polsku, odkud jejich rod pocházel. O dědictví však usiloval i sám uherský král Zikmund a královská rada proto ve vykonstruovaném procesu obvinila Mikuláše i jeho již nežijícího otce z nevěry vůči panovníkovi a jeho dědické nároky odmítla (DVOŘÁKOVÁ 2013, 388–390, 404–405). Mikuláš ze Stibořic se proto rozhodl zmocnit se svého dědictví silou a spojil se s nepřáteli krále, tedy s husitskou stranou (se kterou ale patrně spolupracoval již dříve – viz LYSÝ 2016, 167). Jeho blízkým spojencem se stal Jan z Vrbna ovládající Skalici, s pomocí jehož vojska Mikuláš ovládl některé bývalé Stiborovy statky na hranicích Uherského království včetně dvou jeho hradů (někteří historikové je ztotožňují s Buchlovem a Uherským Ostrohem). S pomocí Vrbenského a dalších spojenců z husitské strany (Blažek z Borotína) se Mikuláš pokusil také o dobytí hradu Holíč (DVOŘÁKOVÁ 2013, 404–405; VARSÍK 1965, 128–129, 138–139; LYSÝ 2016, 119, 132). Mikulášova pozice na moravsko-uherském pomezí byla patrně dočasně oslabena po odchodu husitských posádek, o několik let později, v roce 1439, se Mikuláš objevuje po boku svých příbuzných při polském vpádu do Uher. Podařilo se mu získat hrady Hříčov a Lietava a odmítal se podrobit uherskému králi Albrechtovi. Po Albrechtově předčasné smrti však Mikuláš ze Stibořic udržoval dobré vztahy s královnou-vdovou Alžbětou (DVOŘÁKOVÁ 2013, 405).

S výše uvedenými událostmi pak lze spojit dva listy z května roku 1439. V prvním z nich s datem 29. května informuje Jan z Kluxu, purkrabí na hradě Holíč, bratislavskou městskou radu, že „nepřátelé ze Světlova, vojenská družina pana Mikuláše“ (*dii vinde von Swetlow, herrn Mikolaen gesinde*) byli 27. května ve Skalici, pobrali dobytek ve 13 vesnicích náležejících k holíčskému panství a čítají asi 300 koní, tj. jízdních vojáků (AMB-MMB, inv. č. 1618; LOSERTH 1918, 67, č. 58; VARSÍK 1965, 76). Informace tak spadá do doby, kdy měl hrad Světlov držet Jan ze Světlova (1437, 1440), který by tak skutečně mohl být identický s Janem z Vrbna. Světlov tak mohl získat po ztrátě Hodonína od Fridricha Ostrožského. Hrad Světlov současně patrně využíval i jeho spojenec Mikuláš ze Stibořic, který je velmi pravděpodobně totožný s oním „panem Mikulášem“.³

List obsahuje také důležitou zmínku o tom, že uvedení „nepřátelé ze Světlova“ udržují mír s Pankrácem ze Sv. Mikuláše (*haben frede mit Pankraczen*), se kterým tak světlovskou bojovou družinu nelze pro tuto dobu spojit (Pankrác hrad získal až později). Světlovští podle listu leží na senickém panství patřícím Pankrácovi a na jedné louce pod jeho hradem Branč konají každodenní trhy se zbožím, které naloupili v Rakousích a Uhrách. List holíčského purkrabího obsahuje ještě zmínky o akcích dalších vojenských hejtmanů – Vilém Puklice z Pozořic měl disponovat 400 jezdců a společně s knížetem Fridrichem Ostrožským prý plánoval obsazení Uherského Brodu (k událostem viz JUROK 2006, 225–226; RANDIN 2007, 604). Jan z Messenpecku a Vilém Puklice z Pozořic ještě v témže roce (1439) Uherský Brod skutečně obsadili (k tomu URBÁNEK 1940, 29–30).

V druhém listu Jana z Kluxu vydaném jen o pár dní později, 31. května 1439, informuje trnavská města rada Bratislavské, že Světlovští v počtu 700 jízdních a pěších se pohybují v okolí Holíče a Skalice (LOSERTH 1918, 67, č. 59; VARSÍK 1965, 76; UR-

BÁNEK 1940, 31–32). Město Bratislava obdrželo v dané době více takových zpráv o vojenských akcích na moravsko-uherském pomezí. Vpády na holičské panství, které držel bývalý Zikmundův kancléř Kašpar Šlik, měly souviset kromě jiného s pohledávkami vojenských hejtmanů za nevyplacený žold (VARSIK 1965, 76; LOSERTH 1918, 68, č. 60–64). Na vpádech do Uher se v roce 1439 podíleli i Reinprecht z Eberstorfu, držitel Uherského Ostrohu, a Smil z Moravan a Milotic. Právě Smil, který byl husitským vojenským hejtmanem, měl k Janu Vrbenskému úzké vazby. Podle dvou pozdějších půhonů Oldřicha Štose z Branic proti Mikulášovi a Zbyňkovi z Moravan z roku 1446 si Smil (v té době již nebožtík) vypůjčil „*pušek, prachu, šípuov i jiných věcí u Vrbenského*“, které však nebyly vráceny a Oldřich ve věci vystupoval jako ručitel (LCS III/2, 536, č. 543; 567–568, č. 754; URBÁNEK 1940, 32).

Podrobnosti k působení bojové družiny na Světlově nejsou známy. Výše uvedené zprávy ukazují, že hrad se stal základnou skutečně početné skupiny ozbrojenců, téměř malého vojska složeného patrně především ze žoldnéřů, jejichž velké množství v prostoru střední Evropy „vyprodukovala“ první husitská válka a následné konflikty (srov. TRESP 2004). Řada vojenských hejtmanů disponujících podobnými ozbrojenými družinami (čítajících až stovky ozbrojenců, jízdních i peších) se zejména v pohusitském období nechávala najímat jednotlivými stranami a vojenské řemeslo tak bylo způsobem jejich „podnikání“ (RÖSENER 1982).

Přítomnost početné bojové družiny na Světlově se patrně projevila v (dnes špatně čitelných) úpravách předhradí, tak aby celý hradní areál byl schopen alespoň dočasně pojmout větší množství osob, koní a nezbytných zásob. Západně a jihozápadně od hradního jádra jsou patrné úpravy svažitého terénu do terasy se zbytky valového opevnění (místa zdvojeného). Předsunutý tábor se mohl nacházet i na přilehlém vrchu Brdo, jehož hřeben byl také přehrazen valovým tělesem. Z tohoto prostoru pocházejí středověké železné předměty, takže místo bylo ve středověku nepochybně využíváno; stáří fortifikace může být už pravdě s tím, že byla využita (obnovena) i později ve středověku (VRLA 2003, 101, 105–106).

Jak dlouho hrad držel Jan ze Světlova, není jasné. Ještě v roce 1448 po obnovení chodu zemského soudu byly podány dva půhony, které se týkaly ručitelských závazků za zmíněného Jana (LCS III/2, 703, č. 1395; 704–705, č. 1400). Části panství byly v rukou dalších zástavních držitelů – například Bojkovice držel jistý Ondřej Slavický, který se podle nich také psal a získal je do zástavy patrně od samotného Jana (LCS III/2, 602, č. 965).

Zástavní práva ke Světlovu přešla patrně na samém začátku 40. let na dalšího vojenského hejtmana, již zmiňovaného Čenka z Mošnova, který je později postoupil na Pankráce ze Sv. Mikuláše – níže zmíněná listina z roku 1449 dokládá, že Pankrác měl „*list na Swietlow ... ode pana Czenka Mossuowa*“ (CHALOUPECKÝ /ed./ 1937, 35, č. 31; POKLUDA 2000, 18).

Zůstává otázkou, jak dlouho Čeněk z Mošnova Světlov držel a kdy jej získal Pankrác. Existence citovaného listu dokládá, že se tak stalo nenásilnou cestou – ze 40. let najdeme na Moravě řadu jiných příkladů, kdy vojenští hejtmani postupovali jednotlivé hrady za úplatu. Samotný Čeněk se potýkal s četnými dluhy (DŘÍMAL 1965, 140–143; POKLUDA 1993, 158). Je možné, že k převodu došlo až po tažení zemské hotovosti proti Skalici v roce 1445. Časově první doklad o držbě hradu Světlova pochází až z roku 1447, kdy Pankráce ze Sv. Mikuláše „*seděním na Branči z Světlova*“

poháněl Zdeněk ze Šternberka, který se tak znovu soudní cestou domáhal světlovského panství (*že mi drží dědictví mé hrad Světlov s jeho příslušenstvím*). Přestože byl Zdeněk ve sporu patrně úspěšný – Pankrác se k soudu nedostavil – svůj nárok ale nebyl schopen fakticky prosadit (LCS III/2, 668, č. 1274; 686). V roce 1449 došlo k jednání s Pankrácem, jak je uvedeno níže, a Světlov se dostal do rukou stavů. Nároky Zdeňka ze Šternberka již později nebyly zmiňovány.

4. Pankrác ze Sv. Mikuláše a snahy moravských stavů o zemský mír

Popis rozsahu Pankrácových⁴ vojenských a politických aktivit přesahuje rámec této studie. Zpočátku své kariéry působil, jak již bylo zmíněno, ve službách krále Zikmunda a jeho manželky Barbory jako významný protihusitský hejtman (nejstarší doklad představuje výše citovaná listina z roku 1432). Zpočátku také stál na straně královny-vdovy Alžběty, ale po roce 1440 se přiklonil k polskému a nově také uherskému králi Vladislavovi III. Jagellonskému. Po jeho smrti v bitvě u Varny v roce 1444 pokračoval zápas o uherskou korunu. Uherští stavové nakonec uznali nároky Ladislava Pohrobka a v květnu 1445 uherský sněm ustanovil sedm kapitánů (hejtmanů), kteří měli spravovat jednotlivá teritoria Uherského království. Pro jejich neshody však sněm o rok později jmenoval gubernátorem Jana Hunyadiho a později ztratili svoji moc i uvedení kapitáni (jedním z nich byl i Pankrác).

Pankrác se záhy dostal do úzkých kontaktů s Janem Hunyadim, na jehož straně se ve druhé polovině 40. let vojensky angažoval zejména proti Janu Jiskrovi, hlavnímu stoupenci královny Alžběty a jejího syna. Mezi soupeřícími stranami byla opakovaně uzavírána příměří, vzápětí ale porušovaná. V květnu 1449 uzavřel Jan Jiskra se svými spojenci s Pankrácem a jeho služebníky „věčný mír“, i ten byl záhy z Pankrácovy strany porušen. Pankrác později respektoval nástup Ladislava Pohrobka, dostal se však do konfliktu i se svým bývalým spojencem Hunyadim, který jej v roce 1454 na krátko uvěznil. Později patřil také k podporovatelům a straníkům krále Matyáše Korvína. Pankrác ze Sv. Mikuláše zemřel koncem 60. let 15. století (ULIČNÝ 2016, 69–79; SASINEK 1872; 1874; URBÁNEK 1940, 40–45; PAPAŽÍK 2011, 187; CHALOUPECKÝ /ed./ 1937, 32–34, č. 30).

Pankrác ze Sv. Mikuláše svými vojenskými aktivitami opakovaně porušoval mír a bezpečnost nejen v západních Uhrách, ale ohrožoval i jihovýchodní Moravu a přilehlé Rakousy (HOSÁK 1958, 171–179; SCHALK 1919, 73–85; URBÁNEK 1940, 40–45). Ovládal řadu hradů nejen v Uhrách, ale také na Moravě a v Rakousích. Jeho základnami na pomezí těchto tří zemí byly hrady Branč a Holíč a město Skalica. V blízkosti Dunaje nechal vybudovat také jistá opevnění, jakési bašty či opevněné tábory, které představovaly oporu pro jeho vpády zejména do Dolních Rakous (SCHALK 1919, 73–74).

Na Moravě Pankrác držel Starý Světlov a také sousední hrad Sehradice (Engelsberg), který byl součástí lenního statku olomouckého biskupství a jenž v předchozím období drželi páni z Cimburka. Sehradice získal za bližší neznámých okolností Pankrácův hejtman Petr Nebojsa. Ten se uvádí mezi účastníky moravského landfrýdu uzavřeného 28. ledna 1440 v Brně (*Petr Nebojsa z Sehradice*), k formálnímu převodu léna a složení lenního slibu došlo následně na začátku února taktéž v Brně, kde lenní pán, biskup Pavel z Miličína, ještě pobýval (KAMENÍČEK /ed./ 1890, 256, č. 12; BLGB I, 48, č. 142). Nebojsa byl v roce 1444 společně s Pankrácem na čas uvězněn, neboť uherský sněm prohlásil Pankráce za zemského škůdce (POKLUDA 2000, 18; 2002,

17; HOSÁK 1958, 172–173; ULIČNÝ 2016, 70; SASINEK 1872, 6). Pankrác poté ovládal oba hrady, Světlav i Sehradice, a představovaly tak důležité základny jeho bojových (žoldněřských) družin. Hrady nepochybně využíval i Pankrácův bratr Jan, který se v půhonných knihách připomíná jako spojenec Jana Čecha z Bučovic a Jana st. (Jandy) z Moravan a Ostroha, se kterými působil škody „v mírné zemi“ (LCS III/1, 403–404, č. 461; LCS IV/1, 37, č. 219; 160, č. 809). K jejich spojencům patřil zejména hejtman Čeněk z Mošnova a kromě Jana st. i další členové rodu z Moravan (DŘÍMAL 1966, 90–91).

Pankrác ze Sv. Mikuláše ovšem nebyl pouhým „loupeživým rytířem“ (*Raubritter*), jak je někdy popisován zejména ve starší regionální literatuře. Jak již bylo zmíněno, patřil mezi elitu uherské šlechty a hrál důležitou roli v zásadních politických událostech 40. a 50. let 15. století. Přestože lze sledovat jeho zapojení do příslušných politických a mocenských bloků, jeho působení bylo do jisté míry „nezávislé“ a vojenskou mocí či peněží sledoval své soukromé zájmy. Můžeme jej tak označit za skutečného kondotiéra s politickými ambicemi. Podobně jako další vojenští hejtmani i on svojí činností porušoval velkou měrou mír a bezpečnost na uhersko-rakousko-moravském pomezí. Jeho nepřilíš lichotivý obraz podávají i někteří soudobí kronikáři, jako například Thomas Ebendorfer či Jan Długosz.

Pro území Moravského markrabství platila v otázce zemského míru a bezpečnosti pravidla shrnutá v landfrýdu, sjednaného mezi moravskými stavy v lednu 1440 v Brně (KAMENÍČEK, F. /ed./ 1890, 256–258, č. 12; JANIŠ 2010). Stavy mezi sebou uzavřeli „jednotu“, tedy závazek vzájemné pomoci a ochrany míru až do přijetí nového panovníka – „*slíbili jsme sobě tu jednotu držeti a zachovati ctně, věrně a křesťansky, tak abychom hrdly i statky svými jednali a skutečně pomáhali pokojiti země tejto, tak aby každý na svém dosti měl až do přijetí pána budúcieho*“ (KAMENÍČEK, F. /ed./ 1890, 257). Tento landfrýd, uzavřený pro dobu interregna, tak neobsahoval konkrétní ustanovení směřující k úpravě míru a bezpečnosti v zemi. Je však nepochybné, že i pro tuto dobu platila v zásadě pravidla, jaká byla obsažena ve „standardním“ landfrýdu, jehož členem byl i zeměpán. Poslední takový landfrýd byl uzavřen v září 1434 s markrabětem Albrechtem (KAMENÍČEK, F. /ed./ 1890, 250–254, č. 6). Všechny spory měly být řešeny podle práva před zemským soudem a podobně i spory zasahující mimo zemi měly být vzneseny na zeměpána a stavy. Za „bezprávníka“ a „*zhúbce zemského*“ měl být považován každý, kdo by „*překážel a které války činil nebo kterú mocí v zemi jímal nebo bral nebo čeho bezprávně dobyl a nechtěl na právé dosti mieti*“. Zákaz loupeží a krádeží na teritoriu Moravy se pojil i se zákazem obchodování s kradenými věcmi, které musely být vráceny původnímu vlastníkovi. V landfrýdních policejních ustanoveních hrají důležitou roli opevněná sídla – hrady, tvrze a města. Vlastníci těchto sídel na nich nesměli přechovávat ani nijak umožňovat pobyt osobám, které nebyly u nikoho ve službě a škodily zemi. Vážný postih hrozil také v případech, kdy zejména hrady a tvrze byly sídlem loupeživých skupin (družin) – v praxi často se souhlasem jejich držitelů z řad šlechty. V případě, že se někdo jakkoliv lstí či násilím zmocnil cizího hradu, tvrze či města, měla takové sídlo dobýt zemská hotovost a mělo být vráceno právoplatnému vlastníkovi. Stejný postup platil pokud někdo ze svého sídla škodil zemi a dopouštěl se loupeží: „*A také lúpil-li by kto z svého hradu, města nebo tvrze anebo lúpežníkóv přechovával ... a páni ... mají přiléci ihned bez dlení k tomu hradu, městu neb tvrzi nebo svú moc poslati...*“ (KAMENÍČEK,

F. /ed./ 1890, 252–253). Pochopitelně vedle dobývání hradu zemskou hotovostí se nabízel možnost jednání a odstoupení (odprodej) hradu nenásilnou cestou. I tento postup nebyl neobvyklý, jak bude ještě zmíněno.

Mezi účastníky landfrýdu z roku 1440 se uvádí, jak již bylo uvedeno, Petr Nebojse ze Sehradic, Pankráčov hejtman. Sám Pankrác v landfrýdu uveden není, neboť v té době Světlov držel patrně ještě Jan ze Světlova, který však v landfrýdu nefiguruje (mezi členy landfrýdu vystupuje pozdější držitel hradu Čeněk z Mošnova – bez dalšího predikátu).

Uzavřený landfrýd (či „jednota“) z počátku roku 1440, který měl formálně platit až do přijetí nového panovníka, a dohoda s českými stavy z téhož roku zajistily, že na území Moravy neprobíhaly ve 40. letech nějaká větší vojenská střetnutí, ale spíše jen menší konflikty spojené s drobným napadáním a přepady vedené částí nepokojné šlechty zejména z řad vojenských hejtmanů. Zatímco situace na moravsko-českém pomezí byla poměrně klidná, jinak tomu bylo na moravsko-rakouském a zejména moravsko-uherském pomezí, neboť v Uhrách probíhaly opakované boje související se zápasem o uherskou korunu i dominanci jednotlivých rodů a uskupení nad jednotlivými částmi Uherského království. Sled jednotlivých dílčích událostí je až nepřehledný, neboť jednotliví soupeřící aktéři často uzavírali příměří či dokonce spojenectví, aby je záhy porušili a vstupovali do nových lokálních konfliktů (DŘÍMAL 1965, 133–152).

Na počátku 40. let 15. století uskutečnili moravští stavové několik vojenských akcí (často jen v podobě nátlaku svolanou zemskou hotovostí) proti vojenským hejtmanům na východní a jihovýchodní Moravě. Pankrác ze Svatého Mikuláše působil obtíže na moravsko-uherském pomezí již v první polovině 40. let. Moravští stavové o postupu proti Pankrácovi a dalším hejtmanům jednali už v závěru roku 1443. Proti uherským útočníkům ohrožujícím rakousko-uherské pomezí zakročil v roce 1445 také Fridrich III. a s pomocí rakouských oddílů oblehla moravská zemská hotovost v čele s Pertoldem z Lipé hrad a město Skalici, odkud Pankrác a jeho lidé „činili lúpeže“ (SLČ, 128; DŘÍMAL 1965, 142; URBÁNEK 1918, 73; PAPAŽÍK 2011, 180–181).

Jihovýchodní a východní Morava představovala prostor úzce spojený s uherským prostředím. Řadu hradů zde ovládali vojenští hejtmané, kteří působili neklid v zemi či přímo svojí činností ohrožovali vnitřní bezpečnost. Řada násilných akcí se pak odehrávala v širším prostoru moravsko-rakousko-uherského pomezí. Sám Pankrác ze Sv. Mikuláše disponoval poměrně početnou družinou, ve které figurovala řada žoldnéřů – nižších šlechticů z Čech a Moravy – jak dokládá znění jeho tzv. odpovědného listu z 16. května 1448, kterým vyhlásil nepřátelství rakouské zemi (CHALOUPECKÝ /ed./ 1937, 27–28, č. 26). V polovině roku 1448 se na vojenský zásah proti Pankrácovi chystal Fridrich III., který s ním nakonec v srpnu 1448 uzavřel smlouvu (KOLLAR, A. F. /ed./ 1762, 1324–1325, č. 139; 1351–1358, č. 142; RYNEŠOVÁ /ed./ 1937, 334–335, č. 477; 340–341, č. 484). Také moravští stavové vyslali na jaře roku 1448 zemskou hotovost, aby zasáhla na jihovýchodě proti některým opevněným sídlům, jež byla v rukou loupeživých hejtmanů. Zemská hotovost oblehla Milotice a Uherský Ostroh, které patřily pánům z Moravan. Také oni náleželi, jak již bylo zmíněno, do skupiny hejtmanů spolupracujících krom jiných také s Pankrácem ze Sv. Mikuláše a jeho bratrem Janem. Tvrz Milotice byla dobyta, v případě Uherského Ostroha tomu tak patrně nebylo. Výprava zemské hotovosti směřovala také proti Hodonínu, který byl v rukou Čeňka

z Mošnova a jeho synů; Čeněk se ale rozhodl v odporu nepokračovat a stavům se podrobil (CHALOUPECKÝ /ed./ 1937, 29, č. 26; 156, č. 189; DRÍMAL 1965, 93–94; PLAČEK 2001, 387; POKLUDA 1993, 158; PLAČEK A KOL. 2008, 108; PAPAJÍK 2011, 184–185).

Výprava moravské zemské hotovosti směřovala zřejmě také proti hradům, které byly v rukou Pankráce ze Sv. Mikuláše – Světlova a Sehradícím. Také v tomto případě bylo zvoleno jednání; zdá se, že Pankrác (jako ostatně mnohokrát předtím i potom) ustoupil zjevné vojenské převaze a dal přednost dohodě. Ta byla uzavřena čtyřmi rozhodci jmenovanými z obou stran – Pertold z Lipé, nejvyšší maršálek Království českého, Karel z Vlašimi a Úsova, Jan z Messenpecku a Ondřej ze Studnic a Bystřice. Dohoda byla zlistiněna ve Skalici 9. května 1449 a na jejím základě stavy odkoupily od Pankráce hrady Světlov a Sehradice za částku 4200 zlatých. Smlouva upravovala finanční závazky (způsob a termíny plateb) a podmínky postoupení obou hradů do rukou Mikuláše z Vojslavic a z Veselí a Mikuláše Bystřice z Ojnic a Milonic, kteří je měli po vyplacení celé částky Pankrácovi (mělo se tak stát do 4. července) z pověření stavů postoupit novým vlastníkům (ti v tu chvíli patrně ještě nebyli známi). Pankrác byl stavům povinen vydat zástavní „*list na Swietlow*“, který měl od Čenka z Mošnova. Smířčí dohoda řešila také některé další konflikty a škody, které se týkaly Pankrácovy činnosti na moravském pomezí (CHALOUPECKÝ /ed./ 1937, 34–36, č. 31; URBÁNEK 1940, 49–51).

Okolnosti výkupu hradů Světlova a Sehradice objasňuje také navazující listina (vlastně trhová smlouva) vydaná o několik dní později 15. května 1449 „*na poli před Miloticemi*“, tedy v polním táboře před obléhanými Miloticemi, kam se jednání ze Skalice po několika dnech přesunulo. Zemský hejtmán Jan Tovačovský z Cimburka společně s dalšími přítomnými pány vyznává, že „*vzhledše a znamenavše mnohé a rozličné záhuby, kteréž jsou se zemi tejto od mnohých let dály z hradův z Světlova a z Sehradice,*“ stavy odkoupily od Pankráce ze Sv. Mikuláše oba hrady. Hrad Světlov s městečkem Bojkovicemi, vesnicemi Provodovem, Krhovem, Piťínem, Hostětínem, Luhačovicemi, Ludkovicemi, Pozlovcemi, Řetechovem, Opatovicemi, Kladnou, Žilínem, podílem v Přečkovicích a dalším příslušenstvím byl prodán Burianovi z Vlčnova a jeho příbuznému Zichovi z Lipiny za stejnou částku, za jakou byly oba hrady odkoupeny od Pankráce, tj. 4200 zlatých. Součástí prodeje byl i hrad Sehradice se sedmi vesnicemi – toto zboží však výslovně zůstávalo lénem olomouckého biskupství. V roli „*věrných ruk*“, tedy ručitelů, vystupují v trhové smlouvě Jindřich Mirek z Chlumu a zmiňovaný Mikuláš Bystřice z Ojnic (ZDO II, 29–31, č. 212). Listina byla vložena do zemských desek až v roce 1481 v souvislosti se (už starším) přechodem vlastnictví ke Světlovu na pány z Landštejna (ZDO II, 31, č. 212; POKLUDA 2000, 25–26). Výkup obou hradů se fakticky týkal zástavního práva. Sehradice zůstaly nadále lénem, Světlov byl od 14. století zemskodeskovým majetkem (i když byl později v rukou krále), a proto pro jeho vklad do desek nebyla nutná alodifikace, jako tomu bylo u jiných (nedeskových) zeměpanských statků.

S prodejem Světlova a obsahem citované smlouvy z 9. května 1449 souvisí také listina Buriana z Vlčnova z 28. května 1449 vydaná ještě ve vojenském ležení před Miloticemi. Burian na sebe vzal závazek vyplatit za Pankráce 1 150 zlatých Petru Romanovi z Vítovic a Milotovi z Vidonína. Smlouva z 9. května totiž stanovila, že pohledávka Petra Romana má být stavy přednostně splacena z kupní ceny a příslušné dlužní úpisy mají být vráceny Pankrácovi (CHALOUPECKÝ /ed./ 1937, 35; POKLUDA 2000, 19).

Okamžikem výkupu přestal být hrad Světlov základnou bojových družin (žoldněřských oddílů), které pod velením vojenských hejtmanů ohrožovaly nejen jihovýchodní Moravu, ale i přilehlá území Uher a Rakous. Příklad Starého Světlova také ukazuje jeden ze způsobů eliminace podobných nežádoucích vojenských aktivit, které měly fakticky i právně charakter deliktů (lupičství, žhářství apod.). Ze 40. a 50. let 15. století jsou z moravského prostředí známy i jiné příklady, kdy byly hrady, ze kterých byla ohrožována zemská bezpečnost, stavy vyplaceny a v některých případech byly hned i úmyslně pobořeny. V roce 1440 stavy vykoupily za přesně sjednaných podmínek od Jana z Brezan hrad Skály, který byl následně rozbořen. Dochované písemnosti ukazují, jakým způsobem byl výkup financován (DŘÍMAL 1965, 136–137; PLAČEK 2001, 570). Podobně v roce 1442 byl moravskými stavy vykoupen hrad Levnov, který byl základnou loupeživé družiny Rakušanů, a následně byl pobořen. Stejný osud měl potkat také hrad Jevišovice (tzv. Starý zámek), který ale nakonec zůstal zachován podobně jako Světlov. V roce 1442 byly také pobořeny hradby města Pohofelic, které bylo základnou rakouských hejtmanů ve službách Fridricha III. (DŘÍMAL 1965, 148–149; PLAČEK 2001, 282, 348). Z pozdějších dokladů můžeme zmínit výkup biskupského hradu (Nového) Šaumburka, který drželi v zástavě vladykové z Bítova. Sídlo bylo za 650 hřiven grošů vykoupeno v roce 1451 zemským hejtmanem Janem Tovačovským z Cimburka a následně na jeho příkaz zbořeno, aby bylo zabráněno jeho dalšímu využití jako základny pro loupežnou činnost (JANIŠ 2019).⁵

Hrad Starý Světlov představuje příklad opevněného sídla, které bylo původně zbudováno jako centrum jednoho z dominií v rukou moravských Šternberků. V době první husitské války a následně v době interregna se stal nejprve jedním z opěrných bodů moci Zikmunda Lucemburského na jihovýchodní Moravě a později sídlem vojenských hejtmanů a jejich bojových (žoldněřských) družin. Ustanovení moravských landfrýdů se ve velké míře dotýkala hradů, tvrzí a měst jako základen rozličných vojenských hejtmanů a kondotiérů, jejichž vojenské „podnikání“ provázela často kriminální činnost spojená s opakovaným ohrožováním bezpečnosti v zemi. I v souvislosti s hradem Světlovem tak byla uplatněna pravidla landfrýdu a sídlo s panstvím bylo moravskými stavy vykoupeno z rukou neklidného válečníka Pankráce ze Sv. Mikuláše. Dochované písemnosti pak umožňují poměrně detailně sledovat okolnosti této transakce.

Poznámky:

- ¹ Zikmund dal například v prosinci 1422 do zástavy Stiborovi ze Stibořic hrady Veselí, Bzenec a Buchlov s příslušnými statky (WENZEL 1874, 174–175, č. 132; LYSÝ 2016, 55; DVOŘÁKOVÁ 2003, 278, 378).
- ² Starší literatura spojoval údaj o Pulčíně (Pluczyna) nesprávně s Blučinou ležící jižně od Brna, kde však žádný hrad nestál. Identifikaci s Blučinou zmiňuje nověji ještě M. Lysý (LYSÝ 2016, 64).
- ³ Tuto identifikaci obou osob naznačil již VARSÍK 1965, 155–156. HOSÁK 1958, 170–171, „pana Mikuláše“ ztotožňuje s Mikulášem z Moravan, ten však ke Světlovu žádnou vazbu neměl a identifikace odporuje naznačeným souvislostem. POKLUDA 2000, 18, ponechává identifikaci otevřenou.
- ⁴ V pramenech je jeho jméno často uváděno ve tvaru Pangracz, Pankracz apod. V literatuře je označován jako Pankrác, Pangrác (např. Varsík), v novější slovenské a maďarské literatuře jako Pongrác s ohledem na pozdější podobu rodového jména Pongrácz.
- ⁵ Studie vznikla v rámci projektu Grantové agentury ČR, reg. č. 19-19883S, Landfrýdy jako pramen zemského práva na stavovské Moravě.

Prameny a literatura:

AČ I: PALACKÝ, F. (ed.): 1840: Archiv český I.

AKČ V: HAAS, A. (ed.): 1947: Archiv Koruny české. 5. Katalog listin z let 1378–1437.

AMB-MMB: Archiv mesta Bratislavy, fond Magistrát mesta Bratislavy – Zbierka listin a listov (<https://www.monasterium.net/mom/SK-AMB/archive>).

ANUSIK, Z. 2008: Glosa do dziejów rodu książąt Ostrogskich. Przegląd nauk historycznych 7, č. 1, 127–210.

BALETKA, T. 2000: Uherský Ostroh ve vírech husitských proudů. In: Rašticová, B. (ed.): Uherský Ostroh. Uherský Ostroh, 51–60.

BLGB I: LECHNER, K. (ed.): 1902: Die ältesten Belehnungs- und Lehensgerichtbücher des Bisthums Olmütz. I.

BRETHOLZ, B. 1893: Die Übergabe Mährens an Herzog Albrecht V. von Österreich im Jahre 1423. Archiv für österreichische Geschichte 80, 249–349.

БЫКОВЪ, Н. П. 1915: Князья Острожские и Волынь. Петроградъ.

CDH X/6: FEJÉR, G. (ed.): 1844: Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. Tomi X. volumen 6.

CDM: BOČEK, A. – CHYTIL, J. – CHLUMECKY, P. V. – BRANDL, V. – BRETHOLZ, B. (eds.): Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. V.–XV. Brno 1850–1903.

DF: Magyar Országos Levéltár. Diplomatikai fényképgyűjtemény (<https://archives.hungaricana.hu>).

DL: Magyar Országos Levéltár. Diplomatikai levéltár (<https://archives.hungaricana.hu>).

DŘÍMAL, J. 1965: Politika moravských královských měst za feudálních rozbrojů ve čtyřicátých letech 15. století. Sborník Matice moravské 84, 132–156.

DŘÍMAL, J. 1966: Účast moravských královských měst na politickém vývoji českých zemí za bezvládí v letech 1446–1453. Brno v minulosti a dnes 8, 75–117.

DVOŘÁKOVÁ, D. 2003: Rytier a jeho král. Stibor ze Stiboríc a Žigmund Luxemburský. Sonda do života stredovekého uhorského šľachtica s osobitým zreteľom na územie Slovenska. Budmerice.

DVOŘÁKOVÁ, D. 2013: Čierna kráľovná Barbora Celjská (1392–1451). Životný príbeh uhorskej, rímsko-nemeckej a českej kráľovnej. Budmerice – Bratislava.

ELBEL, P. 2013: Brno mezi katolickými pevnostmi husitské Moravy. In: Jan, Libor a kol.: Dějiny Brna 2. Středověké město. Brno, 119–184.

FESSLER, I. A. 1869: Geschichte von Ungarn. Bd. 2. Ed. E. Klein. Leipzig.

HOFFMANN, F. 1975: K povaze drobné války, záští a násilných činů před husitskou revolucí. In: Malý, K. (ed.): Pocta akademiku Václavu Vaněčkovi k 70. narozeninám. Praha, 55–75.

HOFFMANN, F. 1976: Bojové družiny před husitskou revolucí na jižní Moravě. Jižní Morava 22 (25), 99–116.

HOFFMANN, F. 1986: Bojové družiny před husitskou revolucí na západní Moravě. In: Verbík, A. – Blažek, K. (eds.): Moravský historický sborník (Moravica historica). Brno, 72–88.

HOFFMANN, F. 1987: Bojové družiny před husitskou revolucí ve východních Čechách. Československý časopis historický 35, 75–104.

HOFFMANN, F. 1994: *Bojové družiny na Moravě a v Čechách před husitskou revolucí a za revoluce*. Tábořský archiv 6, 47–144.

HOFFMANN, F. (ed.) 2000: *Popravčí a psanecké zápisy jihlavské z let 1405–1457*. Archiv český XXXVIII. Praha.

HOSÁK, L. 1958: *Účast českých žoldnéřů na bojích v Rakousích v l. 1439–1460*. Sborník Vysoké školy pedagogické v Olomouci. Historie V. Praha, 159–191.

CHALOUPECKÝ, V. (ed.) 1937: *Středověké listy ze Slovenska*. Bratislava – Praha.

JANIŠ, D. 2010: *K úloze institutu landfrýdu v moravském zemském právu na prahu novověku*. Folia Historica Bohemica 25, 7–28.

JANIŠ, D. 2019: *Bojová družina vladkyň z Bítova a biskupský hrad Šaumburk za husitských válek a v letech interregna*. In: Dejmal, M. – Jan, L. – Procházka, R. (edd.): *Na hradech a tvrzích*. Praha, 70–78.

JANIŠ, D. – VRLA, R. 2018: *Pulčín*. In: Janiš, D. – Vrla, R. a kol.: *Hrady Zlínského kraje*. Lukov, 213–217.

JANIŠ, D. – VRLA, R. 2018a: *Starý Světlav*. In: Janiš, D. – Vrla, R. a kol.: *Hrady Zlínského kraje*. Lukov, 236–244.

JUROK, J. 2005: *Čeští husitští a katoličtí kondotiéři z Moravy na Slovensku v 15. století (období husitství)*. Vojenská história 9, č. 3, 3–25.

JUROK, J. 2005a: *Čeští husitští a katoličtí kondotiéři z Moravy na Slovensku v 15. století (období Bratříků)*. Vojenská história 9, č. 4, 3–15.

JUROK, J. 2006: *Příčiny, struktury a osobnosti husitské revoluce*. České Budějovice.

KALNÝ, A. (ed.) 1993: *Popravčí kniha pánů z Rožmberka*. Třeboň.

KAMENÍČEK, F. (ed.) 1890: *Jednání sněmovní a veřejná v markrabství Moravském od počátku 15. století až do přijetí krále Ferdinanda I. za markrabě Moravského roku 1527*. In: Archiv český X. Praha, 241–352.

KAUFMANN, M. 1993: *Fehde und Rechtshilfe. Die Verträge brandenburgischer Landesfürsten zur Bekämpfung des Raubrittertums im 15. und 16. Jahrhundert*. Pfaffenweiler.

KOLLAR, A. F. (ed.) 1762: *Analecta monumentorum omnis aevi Vindobonensia*. Tomus II. Vindobona.

КОПЦІК, Ю. 2019: *Да питання походження князів Астрожських*. Ostrog.

KRUSZEWSKI, T. 2018: *Rycerscy spadkobiercy księcia Świątopetka „nakielskiego“ z rodów Lisów i Wierzbnow*. Studium historycznoprawne. Wrocław.

LCS: BRANDL, V. – BRETHOLZ, B. (eds.): *Libri citationum et sententiarum seu Knihy pŕhonné a nálezové*. Tomus I–VII. Brunae 1872–1911.

LOSERTH, J. 1918: *Regesten zur Geschichte der mährisch-ungarischen Beziehungen vornehmlich in der Zeit der hussitischen Söldnerbanden*. Zeitschrift des deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens 22, 59–73.

LYSÝ, M. 2016: *Husitská revolúcia a Uhersko*. Bratislava.

NA, AČK: *Národní archiv, fond Archiv České koruny (1158–1935)*, sg. 1519.

PAPAJÍK, D. 2011: *Jan Čapek ze Sán. Jezdec na konec světa. Vojevůdce, kondotiér a zbohatlík 15. století*. České Budějovice.

PILNÁČEK, J. 1998: *Rody starého Slezska 5*. Ed. K. Müller. Brno.

- PLAČEK, M. 2001: *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*. Praha.
- PLAČEK, M. 2015: *Historie hradu, panství a kolonizace Veselska*. In: Plaček, M. – Dejmal, M. a kol.: *Veselí nad Moravou. Středověký hrad v říční nivě*. Brno, 10–30.
- PLAČEK, M. A KOL. 2008: *Hodonín. Dějiny města do roku 1948*. Hodonín.
- PLAČEK, M. – FUTÁK, P. 2006: *Páni z Kunštátu. Rod erbu vrchních pruhů na cestě k trůnu*. Praha.
- POKLUDA, Z. 1993: *Hrad a panství Uherský Ostroh*. *Slovácko* 35, 155–169.
- POKLUDA, Z. 1998: *Konec šternberské vlády na Světlově a Veselí. Zlínsko od minulosti k současnosti* 15, 173–189.
- POKLUDA, Z. 1999: *Držitelé hradu Brumova. Zlínsko od minulosti k současnosti* 16, 5–92.
- POKLUDA, Z. 2000: *Starý a Nový Světlov v době předbělohorské. Zlínsko od minulosti k současnosti* 17, 5–56.
- POKLUDA, Z. 2002: *Dějiny hradu Sehradice. Zlínsko od minulosti k současnosti* 19, 5–31.
- POKLUDA, Z. 2012: *Moravští Šternberkové. Panský rod rozprostřený od Jeseníků ke Karpatům*. Praha.
- RANDIN, A. 2007: *Knieža Fridrich ostrožský. Ruský kondotier v husitských Čechách a na Slovensku*. In: Drda, M. – Vybíral, Z. (eds.): *Jan Žižka z Trocnova a husitské vojenství v evropských dějinách (Husitský Tábor, Supplementum 3)*. Tábor, 591–607.
- RÖSENER, W. 1982: *Zur Problematik des spätmittelalterlichen Raubrittertums*. In: Maurer, H. – Patze, H. (eds.): *Festschrift für Berent Schwineköper. Zu seinem siebzigsten Geburtstag*. Sigmaringen, 469–488.
- RYNEŠOVÁ, B. (ed.) 1937: *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka. Svazek III. 1445–1448*. Praha.
- SASINEK, F. V. 1872: *Slovanskí válečníci v Uhorsku XV. – XVII. storočia. VII. Letopis Matice Slovenskéj* 9, č. 2, 5–14.
- SASINEK, F. V. 1874: *Pongrácovské listiny. Letopis Matice Slovenskéj* 11, č. 2, 72–84.
- SCHALK, K. 1919: *Aus der Zeit des österreichischen Faustrechts (1440–1463). Abhandlungen zur Geschichte und Quellenkunde der Stadt Wien III*. Wien.
- SLČ: PALACKÝ, F. (ed.): 1941: *Staří letopisové čeští od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých vydané. Dílo Františka Palackého, svazek 2*. Ed. J. Charvát.
- ŠANDERA, M. 2011: *Hynce Ptáček z Pirkštejna. Opomíjený vítěz husitské revoluce*. Praha.
- ŠMAHEL, F. 1996: *Husitská revoluce. 3. Kronika válečných let*. Praha.
- TRESP, U. 2004: *Söldner aus Böhmen. Im Dienst deutscher Fürster: Kriegsgeschäft und Heeresorganisation im 15. Jahrhundert*. Paderborn.
- ULIČNÝ, F. 2017: *Šlachtic Pongrác zo Svätého Mikuláša – najvýznamnejší slovenský vojak a politik v 15. storočí. Vojenská história* 21, č. 2, 62–83.
- URBÁNEK, R. 1918: *České dějiny, dílu III. část 2. Věk poděbradský II*. Praha.
- URBÁNEK, R. 1940: *K historii doby Jiskrovy na Slovensku a ve východní Moravě*. Praha: Královská česká společnost nauk.
- VÁLKA, J. 2005: *Husitství na Moravě – Náboženská snášlivost – Jan Amos Komenský*. Brno.
- VARSÍK, B. 1965: *Husitské revolučné hnutie a Slovensko*. Bratislava.

VRLA, R. 2003: Hrad Starý Světlav. *Průzkumy památek* 10, č. 1, 96–109.

WENZEL, G. 1874: *Stibor vajda*. Budapest.

ZDO I: CHLUMECKY, P. – CHYTIL, J. – DEMUTH, K. – WOLFSKRON, A. R. (eds.): 1856: *Die Landtafel des Markgraffthumes Mähren (1348–1466)*. 1. Olmützer Cuda.

ZDO II: MATĚJEK, F. (ed.): *Moravské zemské desky. II. Kraj olomoucký 1480–1566*. Brno 1948.

ZMORA, H. 1997: *State and Nobility in Early Modern Germany. The Knightly Feud in Franconia 1440–1567*. Cambridge.

ZR: SEDLÁČEK, A. (ed.): *Zbytky register králův římských a českých z let 1361–1480*. Praha 1914.

